

according to which the creation of a full and comprehensive Free Trade Area between Ukraine and the EU has begun. The significance of a specialty for the Ukrainian economy is due to the expansion of trade borders, the signing by Ukraine of the Association Agreement, the creation of a full and comprehensive free trade area with the EU.

Particularly important for future specialists of the before mentioned sphere are the competencies (both general and professional) that form the professional effectiveness of the specialist. The professional efficiency of a specialist in the field of commerce is considered from the standpoint of The concept of performance management (Performance Management) which was a continuation and development of the concept of management by objectives (Management by Objectives), according to which before each employee are targets for a certain period of time (usually 1 year), which determines both the manager and the employee, leaving for the purposes of organization and unit. According to this concept, most of the control procedures were handed over to the employee, and clear accountability was established for their implementation in a predefined form and terms. At the end of the estimated period, the personal achievements of each employee were assessed by the manager. The emphasis was on the results of the work performed.

Accordingly, it can be concluded that the management of professional efficiency is a system for setting goals and defining standards of conduct, as well as evaluating the performance of official duties by individual employees and the behaviour demonstrated by them. This system should be aimed at identifying problems that hinder the effective performance of work and achievement of goals, the search for solutions to these problems, in particular the determination of fair remuneration, as well as the needs for vocational training and development opportunities.

The article attempts to develop recommendations that can be used in the educational process of training future specialists, taking into account the European integration processes and the reform of higher education in Ukraine.

Key words: professional efficiency, commerce, competence, KPI, higher education.

УДК 371.133

DOI:10.32626/2309-9763.2018-25.173-178

Оксана Сагач
Oksana Sahach

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ НЕПЕРЕРВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛІВ

THE ORETICAL BASIS OF THE CONTINUOUS PROFESSIONAL GROWTH OF TEACHERS

У статті розглядаються теоретичні підходи до проблеми неперервного професійного зростання вчителя. Визначено, що професійний розвиток учителя є процесом неперервних перетворень його педагогічної діяльності, які ведуть до стійкого розвитку професіоналізму. Умовою професійного зростання є динамічність, яка проявляється через використання передового професійного досвіду, постійний пошук, прагнення вносити корективи у власну професійну діяльність, через використання нових підходів та ідей.

Ключові слова: неперервність, професійне зростання, професійний розвиток, професійно-педагогічна діяльність, професіоналізм.

Сучасний етап розвитку України характеризують глибокими перетвореннями, які відбиваються у всіх сферах функціонування суспільства у тому числі освітній. Системі освіти сьогодення властиві постійні оновлення та розвиток, а вчитель, як носій інформації, має неперервно набувати нових знань, навичок, підвищувати компетентність, тобто професійно

та особистісно зростати, адже він є еталоном наслідування багатьох видів діяльності для наступних поколінь. В умовах модернізації вітчизняної системи освіти конкурентноздатним є творчий, професійний, здатний до швидкої мобілізації власного потенціалу педагог. Цей процес має відбуватись гармонійно, його результатом має стати успішна професійна діяльність.

Аналізуючи наукові джерела щодо дослідження проблематики професійного розвитку педагога можна зазначити, що різні її аспекти вивчались низкою фахівців у галузях філософії, психології та педагогіки. Так, Л. Бондаренко та М. Рогозіна зосереджували увагу на вивченні складових частин професійного зростання майбутніх учителів. Питання психологічних основ професійного зростання вчителів торкалися І. Бех, Н. Кузьміна, В. Семиченко. Аспект педагогічної творчості, покликання, здібностей розглядали у своїх працях Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Коломінський, М. Лазарева, А. Макаренко, В. Максимова, Є. Розова, С. Сисоєва. Наукові студії А. Асмолова, Є. Барбіної присвячено вивченню таких понять, як саморозвиток, професійний розвиток педагога. В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, Н. Нічкало аналізували саморозвиток, самоосвіту особистості вчителя, доводячи, що їх результативність пов'язана з урахуванням індивідуальних запитів, потреб, вільним та самостійним проектуванням освітньої траєкторії [1, с. 235–237]. У працях І. Нахімова, Л. Спіріна та інших розглянуто проблеми педагогічних умінь учителя. Однак, слід зауважити на тому, що проблематика неперервного професійного зростання вчителів є недостатньо дослідженою та потребує подальшого ґрунтовного вивчення.

Метою статті є узагальнений аналіз теоретичних засад процесу неперервного професійного зростання вчителів.

Робота педагога це специфічний вид професійної діяльності, що функціонує за своїми законами і правилами та характеризується низкою ознак, серед яких крім вміння доступно подавати учням складні речі, організовувати їх у монолітний колектив, підпорядковувати меті навчання, і такі як, прагнення до особистісного самовираження, професійної творчості, до вдосконалення своїх знань та вмінь.

Професійна діяльність учителя характеризується задоволеністю від власної праці розвитком свого потенціалу, реалізацією потреб, самореалізацією та само актуалізацією. На думку Н. Мачинської, серед інших, педагогічна діяльність, є тим видом професійної діяльності, який вимагає неперервного особистісного зростання вчителя, вдосконалення його професійної майстерності, практичних умінь та навичок, постійного оновлення та поглиблення теоретичних основ практичного досвіду [7].

Професійний розвиток учителя – це процес неперервних перетворень у педагогічній діяльності, які призводять до стійкого розвитку професіоналізму. Це процес, який більшість науковців поділяє на стадії, етапи, рівні та характеризує його взаємними впливами та взаємообумовленістю всіх складових. Кожний наступний рівень означеного процесу пов'язаний із попереднім та визначається певними психологічними новоутвореннями, які дозволяють учителеві формувати нові стратегії вирішення професійних завдань. Зазвичай процес професійного розвитку здійснюється у таких напрямках, як перетворення системи діяльності, становлення професійного світогляду, зміна когнітивних, емоційних, практичних установок педагога у напрямі взаємодії [2; 7].

Більшість дослідників розглядають професійне зростання педагогічного працівника і як процес, і як сукупність способів діяльності, що здійснюється у таких формах, як особистісна, професійна та соціальна. Перша з вказаних форм полягає у ламці застарілих способів і засобів професійної діяльності, прагненні до нових смислів, що потребує нових рівнів регуляції діяльності. Друга із зазначених форм, характеризується бажанням засвоювати та зберігати способи діяльності. Третя – полягає або у регресі, або у сходження до суспільно значущих форм розвитку.

Неперервність професійного зростання є необхідною умовою набуття особистісного та професійного досвіду вчителя. К. Левітан, покладаючи в основу дослідження особистості педагога

теорію самоактуалізації А. Маслоу, вказує на те, що на початку професійної діяльності вчителю, серед інших, притаманна низка важливих для педагогічної професії психічних властивостей, які з часом, перебудовуються у професійно значущі якості. У процесі трудової діяльності ці якості інтегруються, їх структура зазнає змін, адже на різних етапах формування психологічної системи діяльності, провідну роль відіграють різні професійно значущі якості. Отже, результатом зазначених змін стає перетворення професійних якостей, на основі яких відбувається професійний розвиток [4, с. 43]. Дослідник запроваджує у науковий ужиток таке поняття, як “стадія професійного розвитку”. Виокремлює такі стадії: формування професійних намірів, професійна підготовка, професійна адаптація, професіоналізація, майстерність [4, с. 128].

Зростання професійних досягнень учителя, у результаті як накопичення педагогічного досвіду, так і його постійного перегляду щодо способів викладання, визначається як його професійний розвиток [10]. Одними з головних умов професійного розвитку є оновлення теоретичних та практичних знань, удосконалення навичок. У його основі лежать якісні та кількісні перетворення, у результаті яких відбуваються позитивні зміни у професійній діяльності педагога. Поява нових характеристик особистості, які ведуть до покращення результатів її професійної діяльності, визначає якісні перетворення. Кількісні перетворення визначаються позитивними змінами щодо вже набутих професійних характеристик особистості, які також ведуть до покращення результатів професійної діяльності. Слід зауважити, що професійний розвиток учителів – це не тільки оволодіння новими знаннями та вміннями, з метою реалізації навчальних програм, а й процес формування у них педагогічної культури. Форми професійного розвитку відрізняються. Обираючи найбільш оптимальну для себе форму, кожен учитель має враховувати власні досягнення та потреби. Отже, процес професійного розвитку є процесом пошуку методів, форм та технологій, які є оптимальними для кожної окремої ситуації, окремого фахівця та місця.

Н. Постригач основуючись на висновках Е. Віллегас-Раймерс, указує на такі характеристики професійного розвитку вчителя – це довготривалий процес, який відбувається в межах певного світоглядного та культурного контексту та вимагає від фахівця постійного навчання, ґрунтується на тому, що вчителі виступають як суб'єкти активного навчання [8].

О. Лазарева у своєму дослідженні виокремлює репродуктивний, адаптивний, локально-модельований та системно-модельований рівні розвитку професійної діяльності педагога, які різняться між собою за ступенем складності ознак. Указує п'ять ознак, які представлені у кожному з названих рівнів, а саме: цілі навчальної діяльності, зміст освіти, методи навчання та його результат, рефлексивні вміння учнів. Досягнення кожного попереднього рівня інтегруються у наступному. На думку авторки, досягнення кожного наступного рівня має “закріплюватися” за вчителем, тобто фіксуватися формально [3].

Л. Мартинець зауважує на тому, що запропонована модель орієнтує не на професійний розвиток, а, перш за все, на стимулювання статусного зростання вчителя, пропонує такі рівні його професійного розвитку: репродуктивний, репродуктивно-коригувальний, конструкторський, авторської методичної системи або творчий. Творчий рівень дослідниця визначає найвищим, зауважуючи, що саме цей рівень передбачає здатність учителя до інноваційної творчості, впровадження інноваційних освітніх технологій, сучасних засобів навчання та змісту освіти, розуміння важливості неперервного вдосконалення своєї педагогічної майстерності. Характеризує його такими показниками: ініціативність, творчість, значний розвиток знань, умінь, навичок, усвідомлення важливості та потреб професійної педагогічної діяльності, вміння коригувати власну діяльність завдяки її контролю та оцінці. Наступний, конструктивний рівень, Л. Мартинець визначає такими характеристиками, як утвердження професіонала, сформованість його педагогічного досвіду, гнучкість щодо використання у своїй професійній діяльності педагогічних засобів, прогнозування результатів навчання, володіння інноваційними технологіями, педагогічна майстерність. Серед особливостей окресленого рівня, називає такі, як: уміння контролювати й оцінювати свою діяльність, яка не завжди підлягає

корекції, та часткову готовність до виявлення ініціативи, нестандартної творчої діяльності, до самостійності. Педагоги, які досягли цього рівня більшою мірою схильні до репродуктивної діяльності. Репродуктивно-коригувальний дослідниця називає середнім рівнем професійного розвитку педагога, а до його особливостей відносить посереднє володіння знаннями, вміннями, навичками. За такого рівня сформованість вмінь щодо професійного моделювання освітнього процесу, використання навчальної ситуації з врахуванням особливостей учнів як вікових, так і психологічних, також визначаються як посередні. Репродуктивно-коригувальний рівень передбачає неперервне вдосконалення вчителем методів та прийомів викладання, характеризується формуванням особистісної професійної позиції та становленням професійної діяльності. Особливістю зазначеного рівня є невпевненість педагога у власних професійних можливостях, часткова відсутність потреб у подальшому вдосконаленні. Низький рівень професійного розвитку, репродуктивний, дослідниця визначає як такий, за якого переважають прагматичні мотиви, а інтерес до педагогічної діяльності низький. Найчастіше таким рівнем професійного розвитку характеризуються молоді вчителі, які знаходяться на етапі професійної адаптації, коли формується власний педагогічний стиль, а у навчальній діяльності відтворюються ті теоретичні знання, які були набуті під час навчання в університеті. Тут, власна педагогічна діяльність оцінюється як незадовільна, а система професійно-значущих знань, умінь, навичок ще не сформована. Потреба у вдосконаленні на цьому рівні майже відсутня [6].

Як зазначає Л. Чумак, професійний розвиток учителя має спрямовуватись на підвищення тих педагогічних компетенцій, які, на її думку, є основними. Розглядаючи акме-траєкторію професійного розвитку вчителя-філолога у контексті гуманістичної контексті гуманістичної філософії І. Зязюна, дослідниця вказує на такі компетенції: індивідуальні якості особистості фахівця; реалізація відповідності вимог середовища та часу щодо власної професійної діяльності та принципу гуманності; індивідуальний підхід; розвиток здатності до сприйняття та аналізу сторін філософської проблематики педагогічної діяльності які є світоглядно, соціально так особистісно значущими; розвиток базових, методичних і загальних когнітивних вмінь та фахових вмінь педагога [9, с. 324–330].

Умовою неперервного професійного зростання вчителя є його динамічність, яка проявляється через використання передового професійного досвіду, досвіду педагогів-новаторів і колег, у постійному пошуку, прагненні вносити корективи у власну професійну діяльність, через розробку нових технологій та методик викладання, навчальних програм або їх адаптацію, бажанні вносити інноваційні компоненти в процес викладання.

А. Маркова, розглядаючи динаміку процесу професійного розвитку вчителя, виокремлює у ньому такі етапи, як адаптація до професії, самоактуалізація вчителя у професії, гармонізація вчителя у професії та володіння нею на рівні майстерності, оволодіння професією на творчому рівні. Дослідниця зазначає, що на першому етапі відбувається засвоєння норм, прийомів, технік та технологій. На другому, – вчитель усвідомлює свої можливості, індивідуальні особливості, відбувається саморозвиток власних позитивних якостей та нівелювання негативних, закріплюється індивідуальний стиль роботи. Третій етап характеризується володінням професією на рівні майстра, гармонізацією вчителя з професією, тобто оволодіння умінням повторювати напрацювання інших на досить високому рівні. Останній, четвертий, дослідниця визначає як найвищий, указуючи на те, що тільки на цьому етапі вчитель оволодіває професією на творчому рівні, прагне до внесення у професію особистісного творчого вкладу, прагне до вдосконалення власного досвіду і надалі [5, с. 55–63]. Отже, оволодіваючи новими професійними знаннями, вчитель наближається до рівня висококваліфікованого професіонала.

Слід зауважити, що професіоналізм педагога характеризується такими поняттями, як професійна компетентність, професійна майстерність, професійна успішність, готовність виконання професійних функцій та постійного зростання. В умовах сьогодення професійний розвиток, у першу чергу, визначається активною професійною позицією фахівця, а не кар'єрним ростом. Основою професійного зростання на різних життєвих етапах є здатність педагога до

перетворення власної життєдіяльності на предмет практичних змін, та здатність контролювати ці перетворення. Принциповою є підтримка творчого пошуку, застосування нових ідей та підходів, вдосконалення вже наявних напрацювань, адже професійний розвиток, зростання є неперервним процесом власного зростання. Отже, досягнувши рівня професіонала, вчитель має продовжувати засвоювати нові знання, новий досвід задля підвищення ефективності власної педагогічної діяльності, але, разом із тим, не допускати ламки усталеної системи професійної діяльності властивої саме для нього.

Список використаних джерел

1. Боровік О. М. До питання про зміст поняття “Індивідуальна освітня траєкторія розвитку вчителя” / О. М. Боровік // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск 55. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2010. – 426 с.
2. Гречаник О. Акмеологічний супровід учителя в періоди вікових криз професійного становлення / О. Гречаник // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки. – 2014. – №8. – С. 36–40.
3. Лазарева Е. Н. Система диагностики и коррекции профессиональной деятельности учителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е.Н. Лазарева. – Йошкар-Ола, 2000. 16 с.
4. Левитан К. М. Основы педагогической деонтологии / К.М. Левитан. – М. : Наука, 1994. – 192 с.
5. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А.К. Маркова // Педагогика. – 1995. – №6. – 270 с.
6. Мартинець Л. Рівні сформованості професійного розвитку вчителів [Електронний ресурс] / Л. Мартинець // Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи. – 2016. – Вип. 2. – С. 75–81. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ped_in_2016_2_14
7. Мачинська Н. Акмеологічна модель сучасного педагога. / Н. Мачинська // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 135. С. 12–15.
8. Постригач Н.О. Профессиональное развитие учителей как субъектов международного образовательного пространства / Н.О. Постригач // Проблемы современного образования. – 2013. – № 4. – С. 143–149.
9. Чумак Л. Акме-траєкторія професійної майстерності вчителя світової літератури у контексті гуманістичної філософії Івана Андрійовича Зязюна / Л. Чумак // Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 15. – С. 370.
10. Glatthorn A. Teacher development: international Encyclopedia of Teaching and Teacher Education / A. Glatthorn; ed. by L. Anderson. – London : Pergamon Press, 1995. – 198 p.

The article deals with theoretical approaches to the problem of the continuous professional growth of a teacher. It is determined that the professional development of a teacher is a process of continuous transformations of his or her pedagogical activity which leads to the steady development of professionalism. The teacher's professionalism is characterized by such concepts as professional competence, professional skills, professional achievement, readiness to perform professional functions, and a constant growth. Acquiring the new professional knowledge the teacher approaches the level of a highly skilled professional. The condition of the professional growth is the dynamism that manifests itself through the usage of innovative professional experience, the experience of innovative teachers and colleagues, the constant search, the desire to make adjustments to their professional activities through the development of new technologies and teaching methods, curricula or their adaptation, and the desire to innovate components in the teaching process. It is emphasized that the components of the teacher's professional growth are the creative search, the improvement of the earlier gained experience, using new approaches and ideas. It is noted that in the such conditions, the professional development is firstly determined by the active professional position of a specialist. It is based on the teacher's ability to transform his or her own professional and pedagogical activity into practice. However, it is concluded that reaching a level of a professional, the teacher must

continue to acquire new knowledge, new experience, in order to increase the efficiency of his or her own teaching activity but, at the same time, to prevent the breakdown of the established system of professional activity which inhere to pedagogues. Maintaining the creative search is fundamental, because of the application of new ideas and approaches, the improvement of existing work, because of the professional development and the growth that is a continuous process of a self-development.

Key words: continuity, professional growth, professional development, vocational and pedagogical activity, professionalism.

УДК 378.147

DOI: 10.32626/2309-9763.2018–25.178-184

Інна Синевич
Inna Synevych

КВАЗИПРОФЕСІЙНИЙ ДОСВІД: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

QUAZI-PROFESSIONAL EXPERIENCE: CATEGORIAL ANALYSIS

У статті здійснено аналітичний огляд наукових праць із проблеми досвіду особистості. Здійснено загальнонауковий аналіз поняття “досвіду” з точки зору суспільних наук, зокрема філософії, соціології, естетики, психології та педагогіки. Розкрито поняття “квазіпрофесійного досвіду”, визначено його сутність у системі професійної підготовки майбутнього педагога.

Ключові слова: досвід, квазіпрофесійний досвід, педагог.

Педагогічна освіта в Україні спрямована на задоволення освітніх потреб, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями та збагачення їх досвіду. Головна мета діяльності педагогічних закладів освіти – підготовка компетентного фахівця, зорієнтованого на особистісний саморозвиток, здатного здійснювати професійну діяльність, бути конкурентоспроможним фахівцем на ринку освітніх послуг.

Сучасні концепції підготовки фахівців ключову роль відводять формуванню досвіду особистої діяльності фахівця. Однією з форм організації освітньої діяльності у педагогічних закладах освіти є квазіпрофесійна діяльність, яка сприяє накопиченню квазіпрофесійного досвіду студентами вишу.

Наукове тлумачення категорії “квазіпрофесійний досвід” охоплює широке коло філософських, соціологічних, психологічних та педагогічних питань, які пов’язані з розвитком та професійним становленням особистості.

Дослідження квазіпрофесійного досвіду, на наш погляд, варто розпочати із загального аналізу поняття “досвід” та його загальнонаукового змісту.

Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує поняття “досвід”, як сукупність знань, умінь, які здобуваються в житті, на практиці. Це уся сукупність чуттєвих сприйнять, що набуваються у процесі взаємодії людини з навколишньою природою і становить основу всіх наших знань про матеріальний світ [3, с. 242]. Тобто, досвід – це знання, вміння та навички, які людина набуває у процесі соціалізації.

Наукове поняття “досвіду” багатоаспектне, оскільки охоплює коло різногалузевих проблем, які пов’язані з розвитком наукового пізнання. Ця категорія є однією з фундаментальних у філософії, соціології, психології та педагогіці.

У суспільних науках термін “досвід” нерідко вживають як характеристика діяльності суспільства, соціальної групи, окремої людини. Поняття “досвід” виражає структуру, умови реалізації способів діяльності. Вивчення досвіду необхідне для реалізації освітнього процесу та розв’язання соціально-економічних питань суспільного життя [15, с. 260].